

Svenska unescorådets skriftserie. Nr 6/1991.

**REKOMMENDATIONER FÖR VÅRD AV
FOLKLIGA OCH INHEMSKA
KULTURTRADITIONER**

antagna vid

UNESCOs generalkonferens 1989

Stockholm 1991

FÖRORD

Vi lever i en tid och i en värld präglad av starka spänningar och förändringar. Vår omvärld, inte minst det Europa där Sverige ingår, har på ett påtagligt sätt kommit oss närmare efter de senaste årens dramatiska och ännu pågående utveckling. De östeuropeiska ländernas frigörelseprocesser fördjupas t ex succesivt. Det framträder här ett mönster - liksom på andra håll i världen - hur betydelsefullt det är att kunna hävda en nationell identitet, grundad på en historisk, kulturell och språklig gemenskap. Inte minst den folkliga kulturen och de folkliga traditionerna framstår som utomordenligt viktiga. Många ser också i en framtida utveckling av EG hur ekonomiska regioner kommer att förändra nationerna, men där den sammanhållande faktorn blir just en folklig kultur. Det här framhäver vikten av och kraften i de folkliga traditionerna i ett nytt Europa, liksom över hela världen. Det visar på behovet av att bevara och vårda folkliga och inhemska kulturtraditioner efter de riktlinjer som anges i den av UNESCO antagna resolutionen vid generalkonferensen i november 1989.

I Europa, men också i Norden och i Sverige finns sedan 1800-talets mitt en rikt utvecklad dokumentation och vetenskap på den folkliga kulturens område. Utformningen ser litet olika ut i olika länder. I Sverige kan man peka på muséer, arkiv och bibliotek, universitet och folklivsarkiv. Man kan också peka på något ännu väsentligare; på de svenska folkrörelserna - inte minst hembygds- och hemslöjdsrörelserna - på olika sätt engagerade inom kulturmiljövården - på ett varierat förenings- och kulturliv, som såväl håller traditioner levande som genererar nyskapande och nya kulturinslag. Sverige är i det här fallet väl utvecklat, men det hindrar inte att flera områden har eftersatts, t ex invandrarkulturer som på olika sätt berikat svensk kultur och försvinnande etniska eller regionala kulturella särdrag. Det finns därför ett behov av att uppmärksamma Unescos traktat också i Sverige.

Den i traktaten använda terminologin "folklig kultur" eller "folklore" används mer efter amerikanskt språkbruk. UNESCO betonar den andliga folkkulturen, men räknar in även vad vi i Sverige menar med materiell folkkultur. Det är viktigt att tillämpa en vid och djup definition av begreppet folklig kultur - och med respekt för att det är en ständigt pågående dynamisk förändring över tiden.

En sak förtjänar slutligen en kommentar. I UNESCO-traktaten framhävs språket som den viktigaste kulturbäraren, det viktigaste elementet i att skapa en nationell gemenskap. Det är i detta sammanhang litet märkligt att läsa denna tunga och svårgenomträngliga text - här lämnar UNESCO den folkliga kulturen i sticket.

Stockholm i juli 1991

Bengt Nyström
Bitr styresman för Nordiska museet

REKOMMENDATIONER FÖR VÅRD AV FOLKLIGA OCH INHEMSKA KULTURTRADITIONER¹

UNESCOS generalkonferens antog vid sin 25:e session i Paris från den 17 oktober till den 16 november 1989 nedanstående resolution.

Inledning

UNESCO

- betraktar den folkliga kulturen - folkloren - som en del av mänsklighetens gemensamma kulturarv och ett kraftfullt medel att sammanföra olika folk och samhällsgrupper och vidmakthålla deras kulturella identitet,
- har observerat dess sociala, ekonomiska, kulturella och politiska betydelse, dess roll i folkets historia och dess plats i samtida kultur,
- understryker den folkliga kulturens speciella karaktär och betydelse som en del av kulturarvet och den levande kulturen,
- anser att de traditionella formerna av folklig kultur, särskilt de element som bygger på muntlig tradition, är utomordentligt sårbara och riskerar att gå förlorade,
- betonar behovet av att man i alla länder erkänner den folkliga kulturens roll och de faror den är utsatt för från en mängd olika håll,
- anser att regeringarna bör spela en avgörande roll för att bevara den folkliga kulturen och att de bör handla så snabbt som möjligt,
- har vid sin 24:e session beslutat att vården av det folkliga kulturarvet bör bli föremål för en rekommendation till medlemsstaterna i enlighet med artikel IV punkt 4 i organisationsstadga.

I enlighet därmed antar UNESCO den 15 november 1989 föreliggande rekommendation.

---

1) Resolution antagen vid det 32:a plenarmötet den 15 november 1989.

Generalkonferensen rekommenderar medlemsstaterna att tillämpa nedanstående föreskrifter för vård av den folkliga kulturen genom att vidta alla lagstiftningsmässiga och andra åtgärder som eventuellt krävs i enlighet med varje medlemsstats rättspraxis för att på respektive territorium förverkliga de principer och handlingsprogram som redovisas i föreliggande rekommendation.

Generalkonferensen rekommenderar medlemsstaterna att göra rekommendationen känd bland de myndigheter, enheter eller organ som ansvarar för ärenden rörande vård av folklig kultur och bland olika organisationer eller institut med anknytning till folklig kultur. Den uppmantrar dem att upprätthålla kontakt med lämpliga internationella organisationer som arbetar på att bevara den folkliga kulturen.

Generalkonferensen rekommenderar att medlemsstaterna vid de tidpunkter och på det sätt som UNESCO bestämmer skall tillställa UNESCO rapporter om de åtgärder som aktuell medlemsstat har vidtagit för denna rekommendations förverkligande.

A. Definition av begreppet "folklig kultur"

I denna rekommendation är "folklig kultur" (alternativt kallad "traditionell kultur" och "folklore") en benämning för allt traditionsbaserat skapande inom en kulturell gemenskap, kollektivt eller individuellt uttryckt, i den utsträckning det återspeglar gemenskapens kulturella och sociala identitet. Dess normer och värderingar överförs genom muntlig tradition, imitation eller på andra sätt. Det tar sig uttryck i bl a språk, litteratur, musik, dans, lekar, mytologi, riter, sedvänjor, konsthantverk, arkitektur och andra konstarter.

B. Kartläggning av folklig kultur

Som kulturell uttrycksform måste den folkliga kulturen bevaras av och för den grupp (familje-, yrkes-, nationell, regional, religiös, etnisk osv grupp) vars identitet den uttrycker. I detta syfte bör medlemsstaterna uppmuntra lämplig inventerande forskning på nationell, regional och internationell nivå för att

- a) utarbeta landsomfattande kataloger över institutioner med anknytning till folklig kultur för att senare införliva dem i regionala och världsomfattande register över institutioner som vårdar folklig kultur,
- b) skapa klassificerings- och arkiveringssystem (insamling, katalogisering, transkribering) eller komplettera redan existerande sådana med hjälp av handböcker, vägledningar vid insamling, mallar för kataloger osv mot bakgrund av behovet att samordna de klassifikationssystem som används av olika institutioner,

- c) stimulera uppbyggnad av en standardtypologi för folklig kultur genom I) en allmän översikt över folklig kultur i globalt perspektiv, II) ett komplett register över folklig kultur och III) regionala aktioner för klassificering av folklig kultur, särskilt pilotprojekt i fältarbete.

C. Dokumentering av folklig kultur

Dokumentering av folklig kultur innebär att folkliga traditioner upptecknas. Ändamålet med denna verksamhet är att om sådana traditioner upphör eller ändras, skall forskare och intressenter ha tillgång till data som gör det möjligt för dem att förstå den process genom vilken traditioner förändras. Medan en levande folklig kultur inte alltid kan direkt bevaras i befintligt tillstånd på grund av att den är föränderlig till sin karaktär, bör sådan folklig kultur som stabiliserats i en definierbar form få ett effektivt skydd.

Därför bör medlemsstaterna

- a) inrätta nationella arkiv där insamlade data om folklig kultur kan förvaras på lämpligt sätt och hållas tillgängliga,
- b) inrätta ett centralt arkiveringsorgan på nationell nivå med serviceinriktade uppgifter (central katalogisering, spridande av information om folkloristiskt material och normer för dokumentering, däribland principer för vård av folklig kultur),
- c) inrätta museer eller folkloristiska avdelningar i befintliga museer, där traditionell och folklig kultur kan ställas ut,
- d) prioritera metoder för presentation av traditionella och folkliga kulturyttringar som betonar nuvarande eller äldre drag hos dem (belysning av miljö, livsstil samt de verk, färdigheter och tekniker som de har frambragt),
- e) harmonisera insamlings- och arkiveringsmetoder,
- f) utbilda insamlare, arkivtjänstemän, dokumentalister och andra specialister på dokumentering av folklig kultur, från fysisk konservering till analysarbete,
- g) tillhandahålla utrustning för framtagning av reserv- och arbetskopior av allt folkloristiskt material och av kopior till regionala institutioner för att ge medlemmarna i aktuell kulturgemenskap tillträde till materialet.

D. Bevarande av folklig kultur

Bevarande av folklig kultur innebär att man försöker skydda folkliga traditioner och dessas bärare, enligt principen om varje folks rätt till sin egen kultur och det faktum att dess samhörighet med den egna kulturen numera ofta urholkas under trycket av den industrialiserade kultur som förmedlas av massmedier. Åtgärder måste vidtas för att garantera de folkliga traditionernas status och det ekonomiska stödet till dem, såväl inom som utanför de gemenskaper som odlar dem. I detta syfte bör medlemsstaterna

- a) på lämpligt sätt utforma och introducera undervisning i och studium av folklig kultur både inom och utanför skolans schemalagda undervisning, varvid särskild vikt skall fästas vid respekten för folklig kultur i ordets vidaste mening: man skall inte bara syssla med byarnas och landsbygdens kulturyttringar, utan också med dem som kommit till i stadsmiljöer inom olika samhällsgrupper, skrän, sammanslutningar osv för att därigenom förbättra förståelsen för kulturell mångfald och olika världsåskådningar, särskilt för dem som inte kommer till uttryck i de dominerande kulturerna,
- b) garantera olika kulturgemenskapers tillträde till den egna folkkulturen genom att stödja gruppernas arbete med dokumentering, arkivering, forskning osv, liksom i fråga om traditionernas utövande,
- c) inrätta ett nationellt råd för den folkliga kulturen på tvärvetenskaplig basis eller ett liknande samordningsorgan, där olika intressegrupper kommer att vara företrädna,
- d) ge moraliskt och ekonomiskt stöd åt enskilda och kollektiv som studerar, sprider kännedom om, praktiserar eller förvarar folkloristiska element,
- e) främja vetenskaplig forskning om den folkliga kulturens bevarande.

E. Spridning av folklig kultur

Allmänhetens uppmärksamhet bör fästas vid den folkliga kulturens betydelse som del av den kulturella identiteten. Det är viktigt för detta kulturarvs beståndsdelar att kännedomen om dem blir vitt spridd, så att den folkliga kulturens värde och behovet att bevara den inses. Förvärgning av dess innehåll i samband med spridningen av kunskapen om det bör dock undvikas för att traditionerna skall kunna bibehållas intakta. För att främja spridning i sunda former bör medlemsstaterna

- a) uppmuntra nationella, regionala och internationella evenemang som mässor, festspel, filmvisningar, utställningar, seminarier, symposier, kollokvier, kurser, kongresser osv och understödja spridning och publicering av tillhörande material, dokumentation och andra underlag,
- b) uppmuntra nationell och regional press, publicistik, television, radio och andra medier att ägna större utrymme åt folklig kultur, t ex genom stipendier, finansiering av arbetstillfällen för folkkulturarbetare i mediavärlden, erforderlig arkivering och spridning av folkkloristiskt material som insamlats av massmedier samt genom inrättande av specialenheter för folklig kultur inom denna sektor,
- c) uppmuntra regioner, kommuner, sammanslutningar och andra grupperingar verksamma på den folkliga kulturs område att tillskapa heltidstjänster för folkkulturarbetare med uppgift att stimulera och samordna folkligt kulturliv inom dessa enheter,
- d) stödja existerande institutioner och inrätta nya sådana för framtagning av undervisningsmaterial, t ex videofilmer baserade på aktuellt fältarbete, och uppmuntra användning av dem i skolor, folkkulturmuseer, nationella och internationella folklorefestivaler och utställningar,
- e) se till att erforderlig information om folklig kultur finns tillgänglig genom dokumentationscentra, bibliotek, museer, arkiv samt via specialiserade meddelanden och tidskrifter ägnade åt folklig kultur,
- f) underlätta sammankomster och utbyten mellan enskilda personer, grupper och institutioner som arbetar med folklig kultur, både på nationell och internationell nivå och under beaktande av bilaterala kulturavtal,
- g) uppmuntra det internationella vetenskapssamfundet att anta etiska normer för att säkerställa en riktig inställning till och respekt för traditionella kulturyttringar.

F. Skydd av folklig kultur

I den utsträckning den folkliga kulturen utgör yttringar av intellektuellt skapande, oberoende av om dessa härrör från individer eller kollektiv, förtjänar den skydd på ett sätt som utgår från det upphovsrättsliga skyddet av konstnärliga alster. Ett sådant skydd av folklig kultur har blivit oundgängligt som ett sätt att främja vidareutveckling, vård och spridning av dessa kulturyttringar, både inom och utom hemlandet och utan förfång för därtill hörande legitima intressen.

Om man förbigår "de immaterialrättsliga aspekterna" på skyddet av uttrycken för folklig kultur, finns det olika typer av rättigheter som redan åtnjuter skydd och som framdeles bör fortsätta att göra det, i dokumentationscentra och arkiv för folklig kultur. I detta syfte bör medlemsstaterna

a) i fråga om "de immaterialrättsliga aspekterna":

fästa berörda myndigheters uppmärksamhet vid UNESCOs och WIPOs (World Intellectual Property Organization) omfattande arbete på frågor rörande immaterialrättslig egendom, samtidigt som man erkänner att detta arbete endast berör en aspekt av skyddet av de folkliga kulturmanifestationerna och att det föreligger ett trängande behov av särskilda åtgärder på en rad områden för vård av folklig kultur,

b) i fråga om övriga aktuella rättigheter:

- I) skydda källan i dess egenskap av traditionsöverförare (skydd av personlig integritet och konfidentialitet),
- II) skydda insamlarens intressen genom att kontrollera att insamlat material konserveras metodiskt i välskötta arkiv),
- III) vidta erforderliga åtgärder för att bevara insamlat material mot avsiktligt eller annat missbruk,
- IV) erkänna arkivens övergripande ansvar för övervakning av hur insamlat material används.

G. Internationellt samarbete

Eftersom det föreligger ett behov av att intensifiera kulturellt samarbete och utbyte, i synnerhet genom sammanförande av mänskliga och materiella resurser till förverkligande av projekt för utveckling och revitalisering av folklig kultur samt genom forskning bedriven i en visst medlemsstat av specialister som är medborgare i en annan medlemsstat, bör medlemsstaterna

- a) samarbeta med internationella och regionala samman slutningar, institutioner och organisationer som arbetar med folklig kultur,
- b) samarbeta i frågor rörande kunskap om, spridning och skydd av folklig kultur, i synnerhet genom:
  - I) utbyte av allt slags information samt vetenskapliga och tekniska publikationer,
  - II) utbildning av specialister, beviljande av resestipendier, utskick av vetenskaplig och teknisk personal och utrustning,

- III) främjande av bi- och multilaterala projekt för dokumentering av samtida folklig kultur;
- IV) att arrangera möten mellan specialister, genomföra kurser och tillsätta arbetsgrupper för speciella ämnesområden, särskilt med anknytning till klassifikation och katalogisering av data om och uttryck för folklig kultur och till moderna forskningsmetoder och forskningstekniker.
- c) samarbeta intimt, så att man på det internationella planet får en effektiv kontroll av att ifrågavarande intressenter (kollektiv eller fysiska och juridiska personer) åtnjuter de ekonomiska, moraliska och s k grannskapsrättigheter som härrör ur kartläggning, skapande, uppbyggnad, praktiserande, dokumentering och/eller spridning av folklig kultur,
- d) tillförsäkra de medlemsstater på vilkas territorium forskning har bedrivits rätten att från berörd medlemsstat erhålla kopior av samtliga dokument, upptagningar, videofilmer, filmer och andra underlag,
- e) avhålla sig från åtgärder ägnade att skada folkloristiskt material, minska dess värde eller försvåra dess spridning eller användning, vare sig detta material påträffas på det egna territoriet eller på annan medlemsstats territorium,
- f) vidta nödvändiga åtgärder för att skydda den folkliga kulturen mot alla faror, härrörande ur mänsklig verksamhet och naturens aktiviteter, som den är utsatt för, däribland risker orsakade av väpnade konflikter, ockupation av territorier eller allmänna oroligheter av andra slag.

Skriftserien har utgivits sedan 1979. Förfrågningar om tidigare nummer kan göras på svenska unescorådet, utbildningsdepartementet, 103 33 Stockholm, tel 08 - 763 1954, 1950. Skrifterna erhålles gratis.

Nr 1/1985 Konvention om erkännande av studier, diplom och examina avseende högre utbildning i stater som tillhör Europa-regionen inom Unesco.

Nr 1/1986 Rapport från Unescos tjugotredje generalkonferens den 8 oktober - 9 november 1985 avgiven av den svenska delegationen.

Nr 2/1986 Unescos naturvetenskapliga program

Nr 3/1986 Nordisk rapport från Unescos 124:e styrelsemöte

Nr 4/1986 UNESCO - verksamhet och organisation

Nr 1/1987 Censur och självcensur - en Unescostudie av Lars Furhoff

Nr 2/1987 Svenska unescorådets verksamhet 1983 - 1986

Nr 3/1987 Vad gör Unesco?

Nr 1/1988 Transnational Cultural Flows and National Cultures

Nr 2/1988 ASPRO - Rapport från några internationella skolprojekt

Nr 3/1988 Konvention mot diskriminering inom undervisningen

Nr 4/1988 Rapport från Unescos tjugofjärde generalkonferens 20 oktober - 20 november 1988 avgiven av den svenska delegationen

Nr 1/1991 FNs internationella läskunnighetsår 1990: "A decade of reading research in Sweden", Ingvar Lundberg

Nr 2/1991 "Deklaration och rekommendationer om undervisning i miljöfrågor". Antagna vid Unescos ministerkonferens i Tbilisi, Sovjetunionen, 1977

Nr 3/1991 FNs internationella läskunnighetsår 1990 "Till systrars hjälp" om alfabetisering av kvinnor i tredje världen

Nr 4/1991 FNs internationella läskunnighetsår 1990 "Världskonferensen Utbildning för alla, Jomtien, Thailand, mars 1991" Deklaration och riktlinjer för utbildning för alla

Nr 5/1991 FNs internationella läskunnighetsår 1990 "Jomtien - och se'n?" Slutrapport från den svenska nationalkommittén för FNs internationella läskunnighetsår 1990

NR 6/1991 "Rekommendationer för vård av inhemska och folkliga kulturtraditioner" antagna vid Unescos generalkonferens 1989